

ОЛІЙНИК В. С.,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правоохоронної
діяльності та загальноправових
дисциплін*(Навчально-науковий інститут права
і соціальних технологій**Національного університету
«Чернігівська політехніка»)*

УДК 342.241

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.1.5>**ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЦИФРОВИХ ПРАВ**

В статті визначено співвідношення понять «цифрові права» і «інтернет – права». Проаналізовано поняття «цифрові права», як одну з основних концепцій міжнародних прав людини.

З самого початку поняття, що розглядається, використовувалося для позначення прав, виникнення яких обумовлено появою нових інформаційних і комунікаційних технологій, головною з яких став Інтернет.

Під цифровими правами було запропоновано розуміти: права на отримання доступу та можливості використовувати телекомунікаційні мережі (включно з мережею Інтернет), електронні пристрої (у тому числі комп'ютери), цифрові носії; права, що дозволяють різним особам створювати, отримувати, використовувати та поширювати інформацію у цифровій формі, тощо.

Разом з тим очевидно, що концепція цифрових прав, що зародилася наприкінці ХХ століття, на сьогоднішній день остаточно не сформувалася. Загальновизнана публічно-правова природа цифрових прав, але розуміння їх досить розмито, а зміст домагань, що їх утворюють, і характер зобов'язань держави щодо забезпечення цих прав трактуються різними авторами по-різному. При цьому в більшості публікацій аналізу піддається так зване базове цифрове право – право на доступ до інтернету, часто коментуються різні аспекти права на забуття, тоді як інші права цієї категорії не викликають такого ж серйозного інтересу дослідників.

Концепція цифрових прав формується, торкаючись нових галузей фундаментальних прав людини. З упевненістю можна стверджувати, що концепція цифрових прав має всі підстави для того, щоб претендувати на роль однієї з основних концепцій права, що сприяють правовому забезпеченню глобального сталого розвитку.

І в зарубіжних, і у вітчизняних публікаціях, пов'язаних з дослідженнями в галузі, що розглядається, цифрові права іноді іменуються цивільними. Це не означає, що цифрові права пов'язані безпосередньо з приналежністю до громадянства держави: як відомо, невідчужувані права людини – властиві людям від народження права незалежно від того, чи є вони громадянами держави, на території якої перебувають, чи ні. Позначення цифрових прав як цивільних пов'язане з тим, що у міжнародному праві під цивільними (особистими) правами прийнято розуміти права, що належать людині як біосоціальній суті.

Ключові слова: *цифрові права, інтернет – права, громадянські права, Інтернет, права і основні свободи людини і громадянина, міжнародні права людини, права першого покоління.*

Oliinyk V. S. Features of the public law concept of digital rights

The article defines the relationship between the concepts of "digital rights" and "Internet rights". The concept of "digital rights" is analyzed as one of the main concepts of international human rights.

From the very beginning, the concept under consideration was used to denote rights, the emergence of which is due to the emergence of new information and communication technologies, the main one of which was the Internet.

It was proposed to understand digital rights as: rights to access and the ability to use telecommunication networks (including the Internet), electronic devices (including computers), digital media; rights that allow various persons to create, receive, use and distribute information in digital form, etc.

At the same time, it is obvious that the concept of digital rights, which originated at the end of the 20th century, has not yet been fully formed. The public-legal nature of digital rights is generally recognized, but their understanding is rather vague, and the content of the claims that form them and the nature of the state's obligations to ensure these rights are interpreted differently by different authors. At the same time, most publications analyze the so-called basic digital right – the right to access the Internet, often commenting on various aspects of the right to be forgotten, while other rights in this category do not arouse the same serious interest of researchers.

The concept of digital rights is being formed, touching upon new branches of fundamental human rights. It can be confidently asserted that the concept of digital rights has every reason to claim the role of one of the main concepts of law that contribute to the legal provision of global sustainable development.

Both in foreign and domestic publications related to research in the field under consideration, digital rights are sometimes called civil. This does not mean that digital rights are directly related to belonging to the citizenship of the state: as is known, inalienable human rights are inherent in people from the moment of birth, regardless of whether they are citizens of the state on whose territory they are located or not. The designation of digital rights as civil is due to the fact that in international law, civil (personal) rights are generally understood to mean rights that belong to a person as a biosocial entity.

Key words: *digital rights, internet rights, civil rights, Internet, human and civil rights and fundamental freedoms, international human rights, first generation rights.*

Вступ. Термін «цифрові права» (digital rights) нещодавно увійшов у правовий оборот, але тепер він присутній не лише в публікаціях, а й у російському законодавстві. Разом з тим вивчення актуальної літератури дозволяє говорити про те, що характеристики, що даються цифровим правам, нерідко залежні від галузі права, в контексті якої досліджується дане явище, внаслідок чого висловлювані юристами позиції дуже далекі від однаковості. Це дало привід звернутися до концепції цифрового права, що склалася у світі на сьогодні, для того, щоб потім провести аналіз категорії «цифрові права», що увійшла до вітчизняного цивільного права.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення співвідношення понять «цифрові права» і «інтернет – права».

Проаналізувати поняття «цифрові права», як одну з основних концепцій міжнародних прав людини.

Розглянути цифрові права як громадянські права.

Результати дослідження. На початку ХХІ століття термін «цифрові права» ще не мав широкого поширення – для позначення цих прав нерідко вживалися вирази «інтернет-права», «права людини в інтернеті/у кіберпросторі», «кіберправа і кіберсвободи» (англ. cyber-rights & cyber-liberties). На це звертає увагу і М. А. Айрапетов: «... в англomовній літературі пишуть про цифрові права (digital rights), інтернет-права (Internet rights), право

на комунікацію (right to communicate)... Іноді ці терміни використовують як синоніми, іноді акцентується певна специфіка позначених ними прав» [1, с. 135]. Не заглиблюючись у тему співвідношення категорій «цифрові права» та «інтернет-права», обмежимося вказівкою на те, що за змістом термін «інтернет-право» є більш вузьким, ніж «цифрове право», яке, крім іншого, охоплює і сферу інтернету. Проведені дослідження показали, що спочатку розглянуте поняття використовувалося для позначення прав, виникнення яких обумовлено появою нових інформаційних і комунікаційних технологій, головним з яких став Інтернет. Як зазначає Якопо Кокколі, розвиток права на доступ до Інтернету продемонстрував можливість «технології стати самим правом» [2, р. 240]. Під цифровими правами було запропоновано розуміти: права на отримання доступу та можливості використовувати телекомунікаційні мережі (включаючи мережу Інтернет), електронні пристрої (в тому числі комп'ютери), цифрові носії; права, що дозволяють різним особам створювати, отримувати, використовувати та поширювати інформацію в цифровій формі, тощо. Даючи характеристику цим правам, Ден Свантесон на початку 2000-х визначив їх таким чином: «Цифрові права людини – це розширення і застосування універсальних прав людини до потреб суспільства, заснованого на інформації... Базові цифрові права людини включають право доступу до електронної мережі, право вільно спілкуватися і висловлювати думки в мережі та право на недоторканність приватної сфери... Вільне висловлювання думок в мережі не підлягає прямому або непрямому обмеженню через цензуру, що забороняє контроль з боку урядів або приватних осіб шляхом перевірок програмного або апаратного забезпечення, телекомунікаційних інфраструктур або інших складових частин електронних мереж. Право на приватну недоторканність, анонімність і безпеку включає право на захист від довільного спостереження матеріалів або спілкування в мережі, так само як і право використання таких технологій недоторканності, що застосовуються з метою убезпечити комунікацію, як криптографія. Зусилля, що ведуть до розвитку комунікаційної інфраструктури, яка дозволяє здійснювати спостереження, збирати дані про окремих користувачів, відстежувати походження даних або перехоплювати мережеву комунікацію в комерційних інтересах або в інтересах стеження, – порушують це право» [3]. Разом з тим очевидно, що концепція цифрових прав, яка зародилася наприкінці ХХ століття, на сьогоднішній день остаточно не сформувалася. Загальновизнана публічно-правова природа цифрових прав, але розуміння їх досить розмите, а зміст їхніх вимог і характер зобов'язань держави щодо забезпечення цих прав трактуються різними авторами по-різному. При цьому в більшості публікацій аналізується так зване базове цифрове право – право на доступ до інтернету, досить часто коментуються різні аспекти права на забуття, тоді як інші права цієї категорії не викликають настільки серйозного дослідницького інтересу. До теперішнього часу в доктрині міжнародного права не склалося єдиної думки щодо того, чи слід відносити цифрові права до прав першого покоління (особисті та політичні права людини, природні невідчужувані права), другого покоління (соціально-економічні та культурні права) або це нове покоління прав, що принципово відрізняються від традиційних. Більш того, в літературі іноді прослизає думка, що цифрові права є навіть не самостійними правами, а скоріше умовами або засобами реалізації загальновизнаних прав людини. Слід визнати, що сьогодні концепція цифрових прав охоплює цілий ряд фундаментальних прав людини, але основне місце серед них займають права на недоторканність приватного життя і свободу вираження думки, які найбільше піддаються ризику порушення в умовах застосування новітніх інформаційних і комунікаційних технологій. Такий підхід склався спочатку. Так, у Хартії прав людини в Інтернеті до числа інтернет-прав були віднесені: 1) право на доступ до Інтернету, виведене зі ст. 26 Загальної декларації прав людини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948), що гарантує право на освіту. Воно включає в себе: право на доступ до інфраструктури; право на навички; право на інтерфейси, контент і додатки, доступні для всіх; право на рівний доступ для чоловіків і жінок; право на доступ на робочому місці; право на публічний доступ тощо; 2) право на свободу вираження думок і асоціацій, яке виводилося зі ст. 18–20 Загальної декларації прав людини, що гарантують свободу думки, совісті та

релігії, свободу переконань і їх вільне вираження, а також свободу мирних зібрань і асоціацій. Воно включає в себе: право на свободу вираження думок; право на свободу від цензури; право на участь в онлайн-протестах; 3) право на доступ до знань, яке випливає зі ст. 27 Загальної декларації прав людини, що гарантує право на участь у культурному житті суспільства і в науковому прогресі та користування благами останнього, на насолоду мистецтвом. Воно включає в себе: право на доступ до знань; право на свободу інформації; право на доступ до інформації, що фінансується державою; 4) право на безкоштовне і відкрите програмне забезпечення та технології, що випливає з тієї ж статті 27 Загальної декларації прав людини. Воно включає в себе: право ділитися знаннями; право на безкоштовне програмне забезпечення з відкритим вихідним кодом; право на відкриті технологічні стандарти; право на отримання вигоди від конвергенції та мультимедійного контенту; 5) право на конфіденційність, свободу від спостереження та шифрування, що випливає зі ст. 12 Загальної декларації прав людини, яка гарантує право на недоторканність приватного життя. Воно включає в себе: право на захист даних; право на свободу від стеження; право на використання шифрування; 6) право на управління інтернетом, що включає в себе: право на багатосторонній демократичний нагляд за управлінням інтернетом; право на децентралізований, спільний та інтероперабельний інтернет; право на відкриту архітектуру інтернету; право на прозорість і доступність рішень, пов'язаних з управлінням і розвитком інтернету; право на мережевий нейтралітет тощо. 7) право на обізнаність, захист і реалізацію прав в інтернеті [4]. Це право вимагає деяких коментарів у контексті концепції цифрових прав. По-перше, право на реалізацію та захист, строго кажучи, не може розглядатися як окреме, самостійне право – це складова будь-якого суб'єктивного права, яка забезпечує саме це право можливістю застосування особою різних способів здійснення цього права та різних заходів щодо його захисту. По-друге, реалізація і захист в інтернеті передбачається не тільки для прав публічно-правового походження, але і прав, що виникають у відносинах між приватними особами. Внаслідок цього правомочності реалізації та захисту прав в інтернеті не можна віднести до числа самостійних цифрових прав. Наведений перелік зовсім не є остаточним і закритим – реальні та потенційні загрози фундаментальним правам людини з боку новітніх цифрових технологій стають каталізатором розширення кола цифрових прав. Так, правозахисна група European Digital Rights (EDRi) поширює свою діяльність на сферу інтелектуальної власності, вважаючи, що авторське і патентне право потребує реформування, оскільки в існуючому вигляді воно не забезпечує належної реалізації права на доступ до культурного життя і права на освіту. Тому в Хартії цифрових прав акцентувалася увага на необхідності примножувати винятки з авторського права (на додаток до існуючих, як, наприклад, доступ до творів у публічних бібліотеках, створення доступних форматів творів для людей з обмеженими можливостями, використання творів у школі), широко використовувати можливості відкритого доступу (наприклад, онлайн-журнали з відкритим доступом, наукові журнали, що не мають технічних, фінансових або юридичних бар'єрів) тощо. Водночас Європейський Суд з прав людини розглядає інтелектуальну власність в іншому ключі – як різновид майна, право на яке гарантує Протокол № 1 до Конвенції про захист прав людини і основних свобод. І в тих випадках, коли в мережі Інтернет відбувається порушення інтелектуальних прав (за умови неналежного виконання державою її «позитивного зобов'язання», наприклад, щодо належного регулювання відповідної сфери), порушується ще одне фундаментальне право – право на майно [5]. Ця позиція знайшла відображення в декількох постановках Європейського Суду з прав людини, а також у дослідницькому звіті «Інтернет: прецедентна практика Європейського Суду з прав людини» [6], і недавньому огляді практики у справах, пов'язаних із застосуванням нових технологій [7]. Викладене дозволяє говорити про те, що концепція цифрових прав формується, зачіпаючи все нові сфери фундаментальних прав людини. На сьогоднішній день складно однозначно стверджувати, чи є цифрові права новим поколінням або підвидом прав людини, що здійснюються в цифровому середовищі, яке «включає в себе інформаційні та комунікаційні технології, в тому числі Інтернет, мобільні та пов'язані з ними технології і пристрої, а також

цифрові мережі, банки даних, контент і послуги» [8, с. 112], або це лише засіб реалізації традиційних прав людини в цьому середовищі. Однак з упевненістю можна стверджувати, що концепція цифрових прав має всі підстави претендувати на роль однієї з основних концепцій міжнародного права, що сприяють правовому забезпеченню глобального сталого розвитку. Завершуючи цю частину статті, не можна обійти увагою той момент, що і в зарубіжних, і у вітчизняних публікаціях, пов'язаних з дослідженнями в даній галузі, цифрові права іноді називаються громадянськими. Це не означає, що цифрові права пов'язані безпосередньо з належністю до громадянства держави: як відомо, невід'ємні права людини – це права, властиві людям від народження, незалежно від того, чи є вони громадянами держави, на території якої перебувають, чи ні. Так само це не дає приводу відносити цифрові права до числа суб'єктивних цивільних прав, виникнення яких обумовлено настанням обставин, з якими норми цивільного права пов'язують відповідні юридичні наслідки. Позначення цифрових прав як цивільних пов'язане з тим, що в міжнародному праві під цивільними (особистими) правами прийнято розуміти права, що належать людині як біосоціальної істоті, до кола яких входять, зокрема, свобода думки і слова, право на недоторканність приватного життя, право на таємницю листування, право на особисту і сімейну таємницю тощо.

Висновок. Розглянувши співвідношення понять «цифрові права» і «інтернет – права» можемо визначити, що термін «інтернет-право» є вужчим, ніж «цифрове право», яке охоплює й область інтернету. Проведені дослідження показали, що поняття, що спочатку розглядається, використовувалося для позначення прав, виникнення яких обумовлено появою нових інформаційних і комунікаційних технологій, головною з яких став Інтернет.

Проаналізувавши поняття «цифрові права», як одну з основних концепцій міжнародних прав людини можемо констатувати, що на сьогоднішній день складно однозначно стверджувати, чи є цифрові права новим поколінням або підвидом прав людини, що здійснюються в цифровому середовищі, яке «включає інформаційні та комунікаційні технології, у тому числі Інтернет, мобільні та пов'язані з ними технології та пристрої, а також цифрові мережі, банки даних, контент та послуги», або це лише засіб реалізації традиційних прав людини у цьому середовищі. Однак з упевненістю можна стверджувати, що концепція цифрових прав має всі підстави для того, щоб претендувати на роль однієї з основних концепцій права, що сприяють правовому забезпеченню глобального сталого розвитку.

Розглянувши цифрові права як цивільні права можемо зауважити, що позначення цифрових прав як цивільних пов'язано з тим, що в міжнародному праві під цивільними (особистими) правами прийнято розуміти права, що належать людині як біосоціальної суті, до кола яких входять, зокрема, свобода думки і слова, право на недоторканність приватного життя, право на таємницю листування, право на особисту та сімейну таємницю. Однак це не означає, що цифрові права пов'язані безпосередньо з приналежністю до громадянства держави: як відомо, невідчужувані права людини властиві людям від народження – незалежно від того, чи є вони громадянами держави, на території якої перебувають, чи ні.

Список використаних джерел:

1. Айрапетов М. А. Цифрові права і свободи людини. Реальність без належного унормування. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 1(65) 2025. С. 130–137.
2. Coccoli J. The Challenges of New Technologies in the Implementation of Human Rights: An Analysis of Some Critical Issues in the Digital Era. *Peace Human Rights Governance*. 2017, Vol. 1. Iss. 2. P. 222–250.
3. Svantesson D. An introduction to jurisdictional issues in cyberspace. *Journal of Law and Information Science*. 2004. Vol. 15. P. 50–74.
4. Резолюція Ради з захисту свободи слова та інформації в Інтернет та онлайн засобів масової інформації. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs/1466_rez_1877.htm. (дата звернення 02.09.2025).

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 10.09.2025).

6. Інтернет: прецедентна практика Європейського Суду з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/home> (дата звернення 10.09.2025).

7. Злочинність в IP-сфері: огляд звіту Eurojust щодо порушень авторського права в Інтернеті. URL: <https://nipo.gov.ua/zlochynnist-v-ip-sferi-eurojust/> (дата звернення 11.09.2025).

8. Белов Д.М., Переш І.Є., Покорба І. Цифрові права людини: доктринальні засади. *Аналітично-порівняльне правознавство – електронне фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. Ужгород. № 2. 2024. С. 110–115.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

